

Aktuellt

DAD – Development of alcohol related damages in the Nordic countries

Den nordiska alkoholpolitiken har förändrats kraftigt under de senaste 10 åren, något som lett till ett brådskande behov av monitorering av såväl förändringarna som av alkoholkonsumtionen och dess effekter. I ECAS-projektet följdes utvecklingen i Europa inklusive de nordiska länderna utom Island fram till 1995, vad gäller politik, konsumtion och skador. Sedan dess har man inte gjort någon heltäckande, komparativ nordisk studie om de alkoholrelaterade skadorna. Frågan, som med nödvändighet uppstår är: Hur har utvecklingen gått sedan år 1995? Vi har nordisk alkoholstatistik och vissa enskilda studier, men vi saknar en översikt av hur utvecklingen ser ut sammantaget i Norden, hur och varför de olika nordiska länderna uppvisar olika slag av skador och i olika mängder.

DAD-projektet (Development of alcohol related damages in the Nordic countries) avser att följa de alkoholrelaterade skadorna under en period från det tidiga 1990-talet till år 2003. Även om huvudfokus inte kommer att ligga på att studera sambandet mellan alkoholkonsumtion och specifika skador, så är syftet att ställa indikatorerna på alkoholrelaterade skador i relation till alkoholkonsumtionen men också till andra faktorer. DAD:s huvudsakliga syfte är att beskriva och jämföra typer och nivåer av skador i de nordiska länderna under de senaste tio åren, samt att analysera och diskutera orsakerna bakom utvecklingen och de nationella skillnaderna. Med tanke på att utvecklingen i varje land beror på ett flertal faktorer, inte endast alkoholkonsumtionen, kan det komparativa perspektivet stärka dessa analyser. I huvudsak

skall data på "traditionella nordiska alkoholskador" insamlas: alkoholrelaterad dödlighet, sjuklighet, trafikolyckor, häktningar, rattfylleri, våldsbrott, självmord, dråp och sjukfrånvaro. Under året insamlas och presenteras data först nationellt – ett projektmöte hålls 1 november 2005.

Samverkan av rekreationellt rusmedelbruk och genus – Call for papers

Det är ett vedertaget faktum att drog- och dryckesvanor formas i relation till den omgivning och den interaktion där bruket sker. I översikten "Modernity, identity, or context? An overview of Nordic literature on substance use, young adults and gender" (under tryck), som har skrivits av Antti Maunu (Finland) och Ellen Ogilvy Millar (Norge), har den aktuella i huvudsak kvalitativa, nordiska forskningen, kring rekreationellt bruk av alkohol och droger inventerats. Teman som berörs i den aktuella forskningen om dryckesvanor är bl.a. socialisering, gemenskap och självförverkligande. Förhållandet mellan individen, det postmoderna samhället och dess olika kulturella former har också tagits upp under de senaste åren. Hur och genom vilka rationaliteter genus skapas på de arenor där alkohol eller droger brukas, behandlas ofta som en bakgrundsvariabel. Drickandet och/eller drogbruket ses som en instrumentell handling i förhållande till den omgivning och det syfte bruket kan tänkas ha för individen. Forskning som explicit studerar hur genus skapas i förhållande till alkohol- eller drogbruk och som ser på bruket som ett uttryck för den kontext där bruket förekommer, finns det mindre av. Forskning kring kropp och kroppsspråk visar att kroppsspråket kan erbjuda en länk mellan genus och situationsbundna handlingar. Denna länk borde studeras mera ingående då det gäller att förstå hur genus skapas i specifika dryckes- eller drogsituationer. Hur skiljer sig t.ex. upplevelsorna och uppfattningarna om självkontroll (den egna och andras) i olika miljöer, på olika arenor och mellan olika grupper (kön, nationalitet,

ålder) gällande olika substanser?

NAD ordnar 18–19 oktober 2005 ett temamöte i Danmark i avsikt att samla forskning kring samverkan av genus och rekreationellt bruk av alkohol och droger. Intresserade, som har pågående forskning på området, är välkomna att presentera sin forskning på mötet. Vi ber att intresserade sänder in en kort beskrivning av pågående forskning senast den 19 september åt Petra Kouvonon (kouvonon@nad.fi).

Gatunarkomaner och hemlösa den 17–18 november 2005

Den ekonomiska depressionen på 1990-talet, som även drabbade flera nordiska, länder bidrog till en ökad fattigdom och utsatthet bland dem som redan tidigare hade det svårt. Samtidigt som de offentliga anslagen för välfärdstjänster minskade blev efterfrågan på tjänster större och de missbrukare som sökte sig till vård mådde allt sämre. Tidigare forskning visar att tungt missbruk, sociala problem och strukturella missförhållanden korrelerar. Hög arbetslöshet kan också ha en avgörande betydelse för missbrukets omfattning. Hemlöshet, mentala problem och sjuklighet är även tätt kopplade med tungt missbruk.

Under de senaste åren har en del förändringar i utbudet av tjänster gjorts i takt med att missbruksbilden har förändrats. I Norge har utbyggnaden av olika lågtröskelalternativ för narkomanerna varit utmärkande för de senaste åren. Senast har sprutrum etablerats. Också i Finland har skadereducerande åtgärder införts för narkotikamissbrukare. Ett exempel är de hälso- och rådgivningsställen med sprututbyte för narkomaner, som etablerats under de senaste fyra åren i 20 städer runtom i landet. I Norge och Danmark verkar även så kallade gatujurister. I Finland finns en ombudsman för missbrukare.

Eftersom problematiken kring de tyngsta narkomanerna är komplex verkar det överlag behövas olika typer av kunskap och olika infallsvinklar (kvantitativ/kvalitativ samt forskning om hemlöshet/marginalisering/arbetslöshet m.m.) för att få grepp om pro-

blematiken. För att samla den forskning och kunskap som finns om missbruksproblematiken bland de mest utsatta grupperna och de särbehov som denna grupp har, kommer NAD att ordna ett seminarium den 17–18 november 2005 i Helsingfors. Utgångspunkter kommer att vara:

- 1) Den tunga missbrukarpopulationen. Hurudana missbrukargrupper och vilken typ av missbruksproblematik finns bland de tyngsta missbrukarna i de nordiska länderna?
- 2) Marginaliseringsprocesser i anknytning till nyrekrytering, hemlöshet och ekonomiska problem.
- 3) Insatser för de mest utsatta grupperna. Vad har gjorts i de olika länderna för att nå de mest utsatta grupperna? Hur dokumenteras och används kunskapen?

Mötet vänder sig både till praktiker och forskare som är verksamma på området. Intresserade är välkomna att kontakta NAD:s sekretariat.

Nordiskt- baltiskt temamöte om alkohol

Inom NAD planeras ett nordiskt-baltiskt temamöte om alkoholbruk, -skador och -politik. Tanken är att i samarbete mellan forskare och ansvariga på statlig nivå bygga upp ett seminarium om följande frågor:

- Dryckesvanor och -skador i de tre baltiska länderna i jämförelse med Norden.
- Hur kan man förändra och påverka dryckesvanor bland unga och vuxna?
- Möjligheter och utmaningar i alkoholpolitiken.

Preliminärt datum och plats för seminariet är den 8–9 september 2005 i Jurmala vid Rigabukten. Seminariet är avsett för både forskare och administratörer från hela Norden och Baltikum.

NAD planerar ny forskarkurs 2006

NAD har under flera års tid ordnat forskarkurser kring olika aktuella teman. Senast ordnades kursen "Cure and care of alcohol and drug problems – studying systems of social handling and treatment" i Göteborg

hösten 2004. Vid en forskarkurs erbjuds forskarstuderande från Norden och dess närområden, och i mån av möjlighet också från andra delar av Europa, en veckas kurs kring ett avgränsat tema för att erhålla nya kunskaper och färdigheter, få en uppfattning om "forskningsfronten" men också för att kunna diskutera och få feedback på sin egen forskning samt skapa kontakter.

NAD har påbörjat planeringen av en forskarkurs som kunde hållas hösten 2006. Kursen "Studying drinking and drug taking practices" är avsedd att öka förståelsen av dryckes- och drogvanornas variation i tid och rum, samt öka insikten av de utmaningar som forskningen kring dessa innebär. Det är allmänt känt att alkoholkonsumtionen har vuxit under hela efterkrigstiden och allt mer kommit att bli en del av vardagen. Också bruket av droger har blivit vanligare. Alkoholkonsumtionen har successivt ökat, speciellt som en följd av åtgärder som ökat tillgängligheten eller som inneburit sänkningar i alkoholpriserna. När det gäller narkotika betydde 1990-talet en förändring i narkotikabrukets omfattning och position i det nordiska samhället. Den mest synliga förändringen ansågs vara en förändrad nöjeskultur, där narkotikan blev en trendskapare inom vissa ungdomsgrupper. För att fånga förändringar i bruk av såväl alkohol som narkotika görs i alla nordiska länder surveyundersökningar med jämna mellanrum, och på så sätt går det successivt att följa upp förändringar i konsumtion, vanor och attityder. Men även om de förändringar som skett i anknytning till alkohol- och drogvänor går att mäta, behövs mer för att förklara vad förändringarna betyder. Idag behövs det olika forskningsmässiga angreppssätt, metoder och framför allt kunskap.

Forskarkursens syfte är sålunda att ta upp frågor som: Hur har dryckes- och drogvanorna förändrats över tid, vad har bidragit till förändringarna och vad ger förändringarna uttryck för? Karin Helmersson-Bergmark och Christoffer Tigerstedt kommer att fungera som kursledare. NAD kommer att söka om finansiering för forskarkursen från Nordforsk.

Seminarium om spel och spelberoende

NAD ordnade ett seminarium om spel och spelberoendeforskning i Helsingfors den 14–16 mars 2005. Syftet med seminariet var att diskutera läget för forskningen i Norden och hur forskningsinsatser bäst kunde främja prevention och behandling av spelproblem. Tyngdpunkten i seminariet låg på tre teman: prevalens och mätfrågor, behandling samt reglering av spelandet och spelmarknaden. De tre temana hade på olika sätt förberetts genom särskilda anslag från Statens folkhälsoinstitut i Sverige – dessa projekt presenterades vid seminariet (Marianne Hansen om behandling, Jakob Jonsson om prevalensstudier och Per Binde om reklam och spelande). Dessutom hade andra forskare särskilt inbjudits av NAD:s sekretariat och andra hade erbjudit egna bidrag.

Enligt den kartläggning som Marianne Hansen har gjort om de vård- och behandlingsformer som finns för spelberoende, finns tydliga brister i vården och behandlingen av människor som har problem med spelandet. Vården är i regel oorganiserad och samarbetet mellan vårdinstitutionerna i Norden är närmast obefintligt. Jakob Jonssons presentation av prevalensstudier visade, att dessa inte är speciellt långt komna i Norden, och att även definitionerna på vad som är problemspelande än så länge är vaga. Per Binde behandlade spelandet ur ett kulturellt perspektiv och lyfte speciellt fram reklamen som gör spelen lockande och till synes ofarliga. Reklamen betonar ofta spelets skicklighetsmoment, även om skickligheten oftast endast har en marginell betydelse för vinnandet. Under seminariet diskuterades också spelregleringens framtid, eftersom EU kommer att utöva press på de nationella spelmonopolen. Mycket tyder på att de nordiska länderna antingen måste ge upp sina spelmonopol eller börja se spelberoende som ett verkligt folkhälsoproblem som kräver åtgärder och resurser. En del av inläggen och en seminarierapport kommer senare att ges ut av Statens folkhälsoinstitut.

NOSAM-webbplatsen i funktion

Nordiska Ministerrådet lyfte år 1999 fram den nordiska alkoholindustrins sportsponsoring. Under Norges ordförandeskap år 2002 föreslogs att man skulle utveckla ett sätt att systematiskt samla information för att kontrollera företeelsen. Fokus låg främst på marknadsföring av alkohol. På det norska socialdepartementet ville man initiera ett tvärsektoriellt samarbete för att aktivera olika samhällseliga aktörer och på sikt utveckla projektet till att omfatta inte endast information om hur alkohol marknadsförs, utan också andra relaterade teman. Projektet resulterade i att man startade en webbplats i december 2003 på adressen www.nosam.net.

Från början av år 2005 har NAD med stöd av särskilda projektmedel från Nordiska ministerrådet fått till uppgift att vidareutveckla och driva webbplatsen. Webbplatsen som nu döpts till NOSAM öppnas under adressen www.nosam.net under sommaren 2005. Den kommer även i fortsättningen att bevaka alkoholreklam och marknadsföring, men fokus har breddats till att omfatta nordisk alkoholpolitik i sin helhet. Webbplatsen innehåller nyttiga länkar till både nationell och internationell alkoholpolitik. Målsättningen är att Nosam skall bli en levande och aktuell informationskanal för alla aktiva på området.

Matilda Hellman påbörjar arbetet med Nosam vid NAD:s sekretariat 1.5.2005 (nads@nad.fi, eller telefon +358 9 694 9572)

Forskningsprojekt och -nätverk

Pågående:

- Nordiskt projekt om restauranger, alkoholkulturer och alkoholpolitik.
- Skattesänkningarnas betydelse för alkoholkonsumtionen.
- Brukarföreningar och brukarinflytande.
- Narkotikaläget i Norden, de baltiska länderna och nordvästra Ryssland – kartläggning på initiativ av Nordiska Ministerrådet.

Nya:

- Forskarsamarbete kring de tre stora lokala preventionsprojekten som för tillfället på-

går i Norden, PAKKA i Finland, sexkommunsprojektet i Sverige och regionprojektet i Norge (Holmila, Andreasson, Rossow m.fl.).

- Thomas Karlsson, STAKES, jämförande artikel om alkoholpolitikens utformning i Norge och Sverige.
- Lennart Johansson, Växjö Universitet, planering av ett projekt om alkohol och idrott i Norden 1930–2000.

För ytterligare information om projekten se NAD:s hemsidor www.nad.fi.

Övriga pågående aktiviteter

Neruda är en löst sammansatt grupp av forskare och universitetslärare från nio europeiska länder samt EMCDDA (Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk) och NAD. Huvudtanken vid ett initierande möte i Wien 2004 var att sätta igång komparativa forskningsprojekt och verka för forskarutbildning och eventuellt akademisk grundutbildning genom samarbete mellan särskilda forskningsinstitut och universitet i europeiska huvudstäder. Urbana miljöer och historiska, kulturella och jämförande studier om rusmedel och missbruksproblem är det övergripande temat. Tre teman togs särskilt upp vid mötet: 1) beroendebegreppet historiskt och kulturellt, 2) empirisk forskning kring brukarkulturer, särskilt jämförande kvalitativ forskning om ungdomar, rusmedel, levnadsförhållanden och livsstilar, samt 3) historiska jämförelser av samhällseliga reaktionsmönster. Det följande *Neruda*-mötet kommer att inbjuda till skisser och/eller förslag till sådana jämförande forskningsprojekt. Mötet skall hållas i Helsingfors den 16–18 januari 2006. Arrangörer är Pekka Sulkunen (Helsingfors universitet; sociologi), Robin Room (SoRAD) och Pia Rosenqvist (NAD). Inbjudan är i huvudsak riktad till *Neruda*-nätverkets deltagare och deras kollegor, men information om den kommer också att skickas till alkohol- och drogforskningsinstitut som är med i Cearc (konsortiet för alkoholforskningscentra).

Paraplyorganisationen *Eurocare* och *NAD* har planer på att ordna ett internationellt

expertmöte om alkoholindustrin och dess marknadsförings- och påverkningsstrategier mot bakgrund av erfarenheter från andra beslätade branscher (tobaks- och läkemedelsindustrin). Mötet skall också ta upp frågor om ekonomiska och juridiska sätt att reglera marknaden samt framtida alkoholpolitiska motkrafter och strategier på nationell, europeisk och global nivå. Mötet torde ordnas med särskilda norska anslag.

Nyutkommen NAD-publikation

NAD har gett ut publikationen nr 45, *Sport and Substance Use in the Nordic Countries*. Bokens redaktörer är Alberto Bouroncle och Sari Rauhamäki. Publikationen kan beställas från NAD:s sekretariat eller direkt via NAD:s hemsida: www.nad.fi

Kommande NAD-publikationer

NAD publication no 46, *Youth cultures, globalization and drugs*. Bokens redaktörer är Philip Lalander & Mikko Salasuo. Boken beräknas bli färdig under våren/sommaren och utkomma under hösten.

NAD:s sekretariat medverkade i planeringen av symposiet "21st Century Drug-Free Treatment: Between Evidence and Belief", som hölls i Århus den 25–27 november 2004. Artiklarna från seminariet kommer att resultera i NAD publikation nr 47, med Mads Uffe Pedersen och Vera Segraeus som redaktörer.

Nästa NAD-möte

Nästa NAD-möte kommer att hållas i Reykjavik den 27–28 oktober 2005.